

Yerel Seçimlerin Ardından: Total Siyaset Çağında Muhafazakâr Siyaset ve Geleceği

*After Local Elections:
Conservative Politics and its Future in the Age of Total Politics*

Şükrü Mutlu Karakoç*

Özet

Türkiye siyaseti, Nisan 2017 Anayasa reformu ve Haziran 2018 başkanlık - parlamento seçimlerinin ardından yeni bir siyasal döneme girmiştir. Bu dönemde iktidar ilişkileri ve siyasi rekabet önceki döneme göre daha farklı siyasal dinamik, yöntem ve süreçlerle gerçekleşmektedir. Bu çalışma bu yeni dönem içerisinde yapılan 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri perspektifinden hareketle, muhafazakâr siyasette ve bu siyasetin ana temsilcisi olan AK Parti siyasetinde yaşanan siyasal değişimi kavramsal olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada muhafazakâr siyasetin 2002'den bu yana toplum ve norm temelli siyaset paradigmasından lider ve otorite temelli siyaset paradigmasına uzanan bir siyasal değişim geçirdiği öne sürülmektedir. Her iki siyasal paradigmayı biçimlendiren siyasal ilkeler analiz edilmektedir.

Total Siyaset Çağına Giriş

Türkiye siyaseti, Nisan 2017 Anayasa reformu ve Haziran 2018 başkanlık - parlamento seçimlerinin ardından adına “total siyaset çağı” diyebileceğimiz yeni bir siyasal döneme girdi. Bu yeni dönem, Türkiye için bürokratik vesayetın sona erdiği, kimlik siyasetinin ve kimliksel grupların öne çıktığı, siyaset – toplum ilişkisinin hayli geçişken hale geldiği, iktidar mücadelesinde sivil toplum – siyasal alan – iktidar alanı arasındaki etkileşim süreçlerinin belirleyici olduğu, yine siyasi rekabette sosyo-politik grup davranışlarının ve gruplar arası ittifak ilişkilerinin önem kazandığı, yeni, çok yönlü, çok boyutlu ve çok aktörlü bir siyasal evreni ifade etmektedir.

*Dr., Siyaset Bilimci, smkarakoc@gmail.com

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 24, Sayı: 95, Yaz 2019, ss. 213 - 225.

Bu yeni siyasal evren içerisinde, 31 Mart'tan 23 Haziran'a uzanan bir seçim maratonunun ardından Türkiye 2023'e kadar yerel bölgeleri yönetecek siyasi kadroları yeniden belirledi. Türkiye'de yeni siyaset sahnesinde yapılan ilk yerel seçimdi bu. Siyasi rekabeti, iktidar ilişkilerini ve seçim süreçlerini genel olarak siyasi partiler arasında geliştirilen ittifak ağlarının belirlediği bu yeni dönemde, seçmen tercihleri ilk kez farklı bir formülle sisteme yansdı. Sonuçlar da tıpkı bu yeni formül gibi alışılmışın dışında bir yerel yönetim tablosu çıkardı karşımıza. Hemen tüm partiler için sürpriz sonuçlar vardı kuşkusuz ama belki de en kritik sonuçlar muhafazakâr siyaset yakasında ortaya çıktı.

Ağırlıklı olarak AK Parti tarafından temsil edilen muhafazakâr siyaset, sandıktan çıkan genel oy oranında bir düşüş yaşamasa da, aralarında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Adana ve Mersin'in bulunduğu kritik ve büyük kentlerin çoğunu kaybetti. 1994'ten beri yönettiği İstanbul ve Ankara'yı 25 yıl gibi uzun bir dönemin ardından CHP'ye kaptırdı. Bu kritik sonuçlar etrafında 2019 yerel seçimlerinin, muhafazakâr siyaset açısından tarihsel bir dönüm noktasını oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu seçim sonuçlarının, muhafazakâr siyasetin genel olarak son yirmi yıllık tarihi ve gelecek vizyonu açısından kritik bir önem taşıdığını söylemek mümkündür.

Muhafazakâr Siyasetin Kimliği ve Tarihi

Muhafazakâr siyasetin sivil toplum alanındaki sosyolojik tabanı, belli bir politik kaynak birikimine ve önemli bir toplumsal ağırlığa sahip olan İslami muhafazakâr gruplardan oluşmaktadır. Muhafazakâr siyasetin 2002'den bu yana siyasal alan ve iktidar alanındaki ana temsilciliğini ise AK Parti yapmaktadır. Dolayısıyla 2000 sonrası itibarıyla muhafazakâr siyasetin, İslami muhafazakâr gruplar ile AK Parti arasındaki ilişki ve etkileşim etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür.

İslami muhafazakâr gruplar ile AK Parti arasındaki ilişki ve etkileşim tarzının tarihi seyrine bakıldığında işaretlenmesi gereken ilk nokta, bu siyasal ilişki 17 yıl boyunca "iktidar yılları"nın parıltısı altında şekillenmiştir. İkinci kritik nokta ise, 17 yıllık bu iktidar atmosferi içerisinde muhafazakâr siyaset, genel hatlarıyla iki farklı dönem etrafında biçimlenmiştir. Bu iki dönemi tanımlayan ve dolayısıyla birbirinden ayıran temel unsur ise, kuşkusuz bu dönemlere damgasını vuran iki farklı siyaset tarzı (iki farklı "siyaset paradigması")dır. Öncelikle bu iki dönemi "2002-2013 arası" ve "2016 sonrası" şeklinde kavramsallaştırmak mümkündür.

Muhafazakâr Siyaset ve Birinci Dönem: Toplum ve Norm

Bu çerçevede 2002-2013 arasındaki ilk döneme bakıldığında, burada muhafazakâr siyasetin, genel olarak *toplum ve norm temelli* bir siyaset tarzına yaslandığı söylenebilir. Toplum ve norm temelli bu siyaset tarzının bu dönemde beş temel siyasal ilke üzerinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Toplumsal Temsil ve Rıza

İlk olarak bu dönemde muhafazakâr siyaset, genel olarak “toplumsal temsil ve rıza” eksenli bir ilke etrafında biçimlenmiştir. Bu ilke etrafında AK Parti, öncelikle “milli irade” kavramı üzerinden toplumu, siyasetin ana zemini, temel meşruiyet ilkesi olarak işaretlemiştir. Buradan hareketle AK Parti yönetim kadroları ve kurumsal teşkilat yapısı, açıkça toplumsal rıza eksenli bir siyaset çizgisinde, toplumun kalbine dokunmayı / nabzını tutmayı önemseyen; toplumsal eğilimler ve talepleri referans olarak alan “kurumsal bir ortak akıl” prensibiyle şekillenecektir. Bu bağlamda siyasal talep, öncelik, sorun, hedef ve vizyon tayini konusunda partinin temsil ettiği sosyal çevrelerin duyarlılıkları öncelikli bir konum taşıyacaktır. Dolayısıyla bu dönemde AK Parti siyaset akli da, siyasi kadroların parti liderlik yapısı ile “toplumsal alan dolayimli, toplumsal eğilimler referanslı ve dolayısıyla toplumsal dinamizm üzerinden” kurdukları bir siyasal ilişki etrafında biçimlenecektir. Bu vizyona uygun olarak AK Parti liderlik yapısı hem temsil ettiği sosyal grupların hem de geniş toplumsal kesimlerin temel talep, tepki, algı, öncelik ve tercihlerine duyarlı; bunları karar ve politika süreçlerinde dikkate alan; toplumsal gerçekliğe nüfuz etmeye büyük önem atfeden, karşılıklı ilişki, etkileşim ve pazarlığı önemseyen, kuşatıcı bir karakter sergileyecektir. Dolayısıyla bu siyaset tarzı, toplumla ilişkisini inşa ve mobilizasyon yerine temsil, rıza ve etkileşim bağlamında gerçekleştirmeye özen gösterecektir.

Kadronun Dinamizmi

Muhafazakâr siyasetin 2002-2013 aralığında toplum ve norm temelli siyaset tarzını biçimlendiren ikinci siyasal ilke, parti içi “yatay iktidar dağılımı”dır. Bu dönemde AK Parti yönetim anlayışının güç, inisiyatif ve sorumluluğun üst yönetim kadrosu arasında yatay ve orantılı bir şekilde dağılımıyla şekillendiği söylenebilir. Bu doğrultuda, parti karar ve politika süreçlerinde, seçim kampanyalarında liderle birlikte siyasi ve toplumsal karşılığı güçlü, kurucu kadro profillerinin etkili ve belirleyici rol üstlendiği; parti yönetiminde kurumsal bir ortak iradenin öne çıktığı ifade edilebilir.

Dolayısıyla partinin kurumsal söylem, vizyon, ilke, değer ve politikalarında liderle birlikte, toplumsal ağırlığı bulunan bu kurucu kadronun geliştirdiği ortak akıl tanımlayıcı rol üstlenecektir. Bu noktada, parti yönetim kadrosu ile lider arasındaki ilişkinin, “eşitler arasında birinci” ilkesi etrafında biçimlendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca parti içi iktidar örgüsünün de “gücün karşılıklı dengelenmesi”, “karşılıklı uyum” fikri üzerinden tanımlandığı öne sürülebilir.

Kurumsal Özerklik

2002-2013 döneminde muhafazakâr siyasetin siyaset tarzını kuran üçüncü ilke, “kurumsal özerklik”tir. Bu dönemde AK Parti yönetimi, sivil toplum, medya, ekonomi ve kültür alanlarının siyaset karşısında görece özerk bir şekilde konumlanmasına ve işlemesine olanak veren bir siyasal atmosferin taşıyıcılığını yapacaktır. Bu kapsamda sivil toplum, ekonomi sektörü, medya ve kültürel piyasa genel olarak kendi kurumsal dinamikleri, inisiyatifleri, kendi öncelik, ilke, norm ve gündemleri, kendi söylem, yaklaşım, üslup, vizyon ve programları etrafında, kurumsal özerklik çizgisinde hareket edecektir. Bu özerk kurumlar, genel olarak yumuşak, esnek ve karşılıklı bir ağ üzerinden siyaset kurumuyla bağlantı, ilişki ve etkileşim geliştirecektir.

Normatif Düzen

2002-2013 hattında muhafazakâr siyasetin toplum ve norm temelli siyaset tarzını biçimlendiren dördüncü ilke “gelişmiş normatif düzen”dir. Devlet mekanizmasının ve kamu yönetim süreçlerinin hukuki kurallar etrafında düzenlenerek buralardaki işleyişin, hukuk kurallarına dayalı olarak normatif bir çerçeveye kavuşturulması, bu dönemde AK Parti yönetimi için önemli bir politik gündem oluşturmuştur. Bu politik gündem etrafında, muhafazakâr siyaset, kamu yönetim aygıtları içerisindeki iktidar ve güç ilişkilerinin demokratik hukuk mevzuatı çerçevesinde kurumsallaştırılması arayışı ile tanımlanacaktır. Ayrıca muhafazakâr siyaset, devlet aygıtının hukukun üstünlüğü etrafında sınırlandırılarak, hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesi hedefiyle öne çıkacaktır. Böylece muhafazakâr siyaset için, toplum ve bireylere daha öngörülebilir, istikrarlı, adil ve güvenli bir yönetim mekanizmasının sunulması temel bir siyasal misyon olarak belirlemiştir. Aynı şekilde, toplumsal / bireysel hayatın, ilişkilerin, sorunların ve sosyal gerçekliğin hukuki kurallara dayalı normatif bir düzen içerisinde kurulması, ilerlemesi, ele alınması, tanımlanması ve çözüme kavuşturulması, parti siyaset vizyonunun önemli bir parçasını oluşturmuştur.

Söylem ve Politika Uyumu

2002-2013 döneminde muhafazakâr siyasetin toplum ve norm eksenli siyaset tarzını şekillendiren beşinci ve son ilkeyi “söylem ve politika uyumu” olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Bu dönemde muhafazakâr siyaseti temsil eden AK Parti iktidarı, ekonomi, özgürlükler, muhafazakâr misyonun temsili, devlet teşkilatı, Kemalizm, dış politika, güvenlik ve Avrupa konularında birbiriyle uyumlu, tutarlı, kuşatıcı bir söylem ve politika profili sergilemiştir. Bu kapsamda ekonomi alanında serbest piyasa koşulları ve küresel piyasa normları çerçevesinde bir söylem ve politika izleyerek yabancı sermaye ve finans kurumlarını ülkede yatırıma teşvik eden güvenli ve istikrarlı bir siyasal ortam oluşturmuştur. Ayrıca Parti, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi, güvenlik ve terör sorununun sivil siyaset araçlarıyla çözüme kavuşturulması yönünde bir söylem ve politika geliştirirken; devlet teşkilatının demokratikleştirilmesi, sistem üzerindeki Kemalizm temelli ideolojik baskının normalleştirilmesi lehinde tutarlı bir söylem ve politika izlemiştir. Yine AK Parti yönetimi, dış politikada Avrupa ve Amerika ile yakın, Ortadoğu ile dengeli ilişkiler kurmaya önem vermiştir. Sonuçta geniş bir alana yayılan söylem ve politikalar arasındaki bu uyum ve tutarlılık, AK Parti'nin toplum karşısındaki sahiciliğini, güvenilirliğini ve etkinliğini sürekli olarak olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca bu uyum ve tutarlılık, muhafazakâr çevre nezdinde, AK Parti'nin muhafazakâr dava ve misyonunun taşıyıcılığına olan kanaati sürekli olarak pekiştirmiş; parti ile muhafazakâr taban arasındaki ilişki ve etkileşimin sürekli canlı kalmasına imkan vermiştir.

Muhafazakâr Siyaset ve Geçiş Dönemi: Toplumsalın Meşruiyet Kaybı

Ne var ki, 2013'ün ortaları itibarıyla başlayan ve 2016'ya kadar uzanan, Gezi olayları, 17-25 Aralık 2013 operasyonları, Haziran-Kasım 2015 hendek siyaseti - çözüm sürecinin sonu ve 15 Temmuz 2016 FETÖ darbe girişimi gibi ağır sosyo-politik gelişmeler, Türkiye'de bir taraftan genel olarak toplumsal alanın meşruiyet kaybına yol açmış; diğer taraftan muhafazakâr siyaset üzerinde ağır bir baskı oluşturmuştur. 2016 sonrası siyaset sahnesinin ana zeminini oluşturacak bu siyaset dışı gelişmeler, muhafazakâr siyasetin siyaset anlayışında klasik dengeleri yıpratmış; bu bağlamda AK Parti'nin toplumla ve İslami-muhafazakâr gruplarla kurduğu dinamik temsil ilişkisinin ritmini; karşılıklı ilişki ve etkileşim formasyonunu bozmuştur. Dolayısıyla 2015'in ortalarından başlayarak 2016'da somutlaşan süreçte, muhafazakâr siyasetin yukarıda çerçevesini tanımlamaya çalıştığımız toplum ve norm temelli siyaset tarzında bir

dönüşümün ortaya çıktığını ve siyaset yapma biçimiyle ilgili yeni bir döneme geçildiğini söylemek mümkündür.

Muhafazakâr Siyaset ve İkinci Dönem: Liderlik ve Otorite

2016 sonrasını tanımlayan bu ikinci dönemde muhafazakâr siyasetin, yukarıda işaret edilen sosyo politik gelişmelerin baskısı altında (bu ağır gelişmelere bir karşı cevap olarak) *liderlik ve otorite temelli siyaset* tarzına geçiş yaptığı öne sürülebilir. Söz konusu bu yeni siyaset tarzının, ilk döneme hakim siyaset anlayışında belirleyici olan siyasal ilkelere yaşanan kritik dönüşümlerle biçimlendiği söylenebilir. Dolayısıyla muhafazakâr siyasetin 2016 sonrasında belirginleşen lider ve otorite temelli yeni siyaset tarzında, zamanla gelişen beş yeni siyasal ilkenin tanımlayıcı olduğunu öne sürmek mümkündür.

Toplumsal Delegasyon ve İkna

Bu yeni dönemde muhafazakâr siyasetin, ilk olarak *toplumsal delegasyon ve ikna* eksenli bir ilkeye doğru eğilim geliştirdiği öne sürülebilir. Bu eğilim açıkça, yukarıda belirtilen Gezi olayları, 17-25 Aralık süreci, hendek siyaseti ve FETÖ darbe girişiminin oluşturduğu siyasal atmosferin bir sonucudur. Zira bu gelişmeler, toplumsal alan ve dolayısıyla dini muhafazakâr grupların kamusal etki, nüfuz, meşruiyet kapasitesini yaralamış, zayıflatmış; toplumsal alanın, siyasal alanı ve oradaki parti yönetimini etkileme / baskılama / yönlendirme imkan ve gücünü genel olarak sınırlandırmıştır. Öbür yandan siyasetin ve partinin “toplumsal alan ve İslami muhafazakâr çevre” üzerinde etkisi ve belirleyiciliği genişlemiştir. Sonuçta söz konusu ağır politik gelişmeler, dini muhafazakâr grupları hem bir “siyasi dava hareketi” olarak partiyi hem de ülkede tesis edilen siyasi düzeni / istikrarı koruma arayışı etrafında “parti merkezli” söylem, program ve politikalara doğrudan eklemleme ve uyum gösterme davranışına sevk etmiştir. Bu ortam, parti tarafından geliştirilen “partiyle uyum” yönlü söylem ve yaklaşımların da muhafazakâr çevre arasında kolaylıkla kabul görmesine olanak vermiştir. İşte bu ortamda muhafazakâr siyaset içerisinde toplumsal delegasyon ve ikna eksenli bir siyasal eğilimin belirginleştiğini söylemek mümkündür. Bu ilke etrafında, İslami muhafazakâr çevre, siyasal talep, sorun, öncelik, söylem, karar, vizyon tayini konusunda geriye çekilirken, parti yönetim yapısı toplum adına tek başına öne çıkma seyri geliştirecektir. Burada parti, bir taraftan söz konusu siyasal talep, öncelik, sorun, söylem ve karar tayini süreçlerinde tek başına daha etkin ve rahat bir inisiyatif üstlenirken, diğer taraftan tayin edilen talep, öncelik ve sorunlar konusunda toplumun ikna edilmesine öncelik veren bir çizgiye yönelecektir. Bu noktada

parti, temsil ettiği sosyal grupları aşan, güçlü, etkin, rahat ve egemen bir siyasi tavır geliştirecektir. Dolayısıyla bu siyaset tarzı içerisinde AK Parti siyaseti, toplumsal alanla ilişkisini etkin temsil ve etkileşimden daha çok, inşa, ikna ve yönlendirme bağlamında geliştirme eğilimine kayacaktır. Başka bir ifadeyle temsil ve inşa arasındaki denge ikinci lehine değişme seyrine girecektir. Bu durum, zamanla AK Parti'nin toplumsal alandaki hassasiyet, talep, beklenti ve yaklaşımlarla ilişkisinin yıpranmasına taş döşerken; söylem ve yaklaşım olarak toplumsal gerçeklikten kopuş yaşanmasına yol açmıştır. Söz konusu yıpranma ve kopuş, partinin siyasi dil ve söylemlerinde “makro ifadeler”in, “kaba imgeler”in, “meta-kavramlar”ın ve “özensiz cümlelerin” yaygınlık kazanmasını beraberinde getirmiştir.

Liderlik Karizması

2016 sonrası muhafazakâr siyasetin liderlik ve otorite temelli siyaset tarzını biçimlendiren ikinci ilkeyi *liderlik karizması ve yoğunlaşmış iktidar* olarak ifadelendirmek mümkündür. Bu dönemde yine yukarıdaki siyaset dışı gelişmelerin, parti üzerinde oluşturduğu ağır baskının, AK Parti üst yönetim kadrosu ve teşkilatı içerisinde “liderlik karizması”nı (gündelik kullanımıyla “reisçiliği”) bir siyasal dinamik olarak öne çıkardığı; gücün liderlik makamı etrafında yoğunlaştırılması yönünde bir eğilimi canlandırdığı söylenebilir. Bu durum açıkça, partide güç, inisiyatif ve sorumluluğun lider etrafında ve lidere referansla tanımlandığı yeni bir siyaset anlayışını besleyecektir. Bu doğrultuda, kuruluş yıllarından itibaren partide güçlü toplumsal karşılığı bulunan kurucu kadrolar, genel olarak parti üst yönetimindeki ve karar süreçlerindeki etkin konumlarını kaybedecek; onların yerini genel itibarıyla siyasete ve topluma “liderlik karizması” üzerinden yaklaşan yeni kadrolar alacaktır. Parti merkez yönetiminde yaşanan bu dönüşüm aynı şekilde yerel teşkilatlara da uzanacak, oralarda da siyaseti “liderin gücü” olarak kavrayan kadrolar görev üstlenecektir. Böylece parti yönetim ve teşkilat yapısı, bütün gücünü, meşruiyetini, varlık sebebini liderden, liderle kurduğu ilişkiden alan yeni kurumsal kadrolarla biçimlenme eğilimi geliştirecektir. Bu noktada parti içi iktidar örgüsünün, “gücün liderde yoğunlaşması ve yine liderden dağılması” fikri üzerinden tanımlandığını öne sürmek mümkündür. Sonuçta parti siyaset kadroları için, toplumsal alan ile lider dolayımı, lider öncelikli, lider eksenli ilişki kurma eğiliminin kritik hale geldiği söylenebilir. Bunun doğal uzantısı olarak parti kurumsal söylem, vizyon, sorun, ilke, program ve politikalarının en temelde liderlik karizması üzerinden biçimlenmeye, tanımlanmaya başladığı ifade edilebilir.

Parti içerisinde oluşan bu yeni anlayışın, bu dönemde muhafazakâr siyaset hareketinin önüne küçümsenmeyecek bir “hesap” çıkardığını söylemek mümkündür. Her şeyden önce liderlik karizmasına dayalı bu yeni anlayış, muhafazakâr siyaset içerisinde hızlı bir kadro yenilenmesine ve sonuçta toplumsal etkisi / iletişimi yüksek, söylem - siyaset üretme kapasitesi geniş ve siyasal deneyimi güçlü kadroda bir daralma yaşanmasına yol açacaktır. Diğer taraftan bu durum, yeni yönetim ve teşkilat kadroları içerisinde toplumsal ilişkide lidere odaklanma; söylem-siyaset hattını liderin siyasal duruşunun gerisine kurma yönelimine zemin sunmuştur. Bu yönelim etrafında genel olarak parti yönetim kadrolarının ve teşkilatın toplumsal talep ve eğilimlere, toplumsal gerçeklik ve sorunlara etki, nüfuz kapasitesinde bir daralma; toplumsal etkileşim refleksinde zayıflama görüntüsü öne çıkacaktır. Bu bağlamda genel olarak parti siyaset / teşkilat kadroları içerisinde toplumsal değişim, eğilimler ve sorunların tespit, analiz ve nüfuzu için etkin bir inisiyatif almak yerine; toplumsal eğilim ve sorunlara “lidere uyum” ve “lidere yakınlık” odaklı yaklaşan bir siyasal kültür ağırlık kazanmıştır. Başka bir ifadeyle parti kadrolarının toplumsal alanla ve sorunlarla ilişkisi en temelde “liderin etkisi, gücü ve iletişimine dayalı / bağlı” hale gelmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak da yerel teşkilatlarda rehabet, hantallaşma ve konfor eğilimi kendini gösterecektir. Sonuçta parti içerisinde deneyimli kadro daralması ve yeni kadronun toplumsal ilişkide liderin gerisine çekilme eğiliminin muhafazakâr siyaset açısından bir söylem, ilke, siyaset daralmasına ve dolayısıyla siyasal etki - nüfuz zayıflamasına, bir “alan kaybına” yol açtığını ifade etmek mümkündür. İlk dönemde öne çıkan sivil toplum, serbest piyasa, dengeli büyüme, evrensel normlar, temel özgürlükler, siyasal katılım, demokratikleşme, hukuk devleti, şeffaflık, adalet, toplumsal barış, kamu reformu gibi son derece geniş söylem, ilke ve siyaset yelpazesinin, bu dönemde görece daralma seyri- ne girdiği söylenebilir. Bu noktada, söylem ve siyaset yelpazesinin genel olarak “yerlilik, millilik, dava, beka” kavramlarıyla sınırlı bir çerçeveye yerleştiği belirtilebilir. Bütün bu söylem - siyaset ve etki - nüfuz daralmasının, AK Parti siyasetinde, parti ile toplumsal eğilimler arasındaki makasın açılması yönünde ağır bir basınç oluşturduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan gelinen noktada liderin, liderciliğin ve liderlik makamında somutlaşan dava olgusunun, parti / hareket içi iktidar mücadelesinde bir güç kaynağı, bir kaldıraç noktası olarak kullanıldığı da ifade edilebilir. Ayrıca kimi parti kadrolarının geliştirdiği siyasi söylemlerde, açıklamalarda, seçim kampanyalarında kullanılan dil, üslup ve yaklaşımın özen, hassasiyet, incelik kalitesinin hayli zayıfladığı; müstağni ve mütehakkim hale geldiği de belirtilebilir.

Kurumsal Hegemonya

2016 sonrası muhafazakâr siyasetin liderlik ve otorite temelli siyaset tarzını biçimlendiren üçüncü ilkeyi *kurumsal hegemonya* olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Bu dönemde siyaset alanının sivil toplum, sivil gruplar, medya, ekonomi, bürokrasi ve kültür alanları üzerinde ağırlığının ve belirleyiciliğinin görece arttığı; bu alanların siyaset karşısında kurumsal özerkliklerinin aşındığı ve bu alanlar üzerinde siyaset lehine kurumsal bir hegemonyanın oluştuğu söylenebilir. Bu kapsamda sivil toplum, medya, ekonomi kurumları ve kültürel pazarın (dağıtım ve satış ağları) genel olarak kendi durum, gündem, konum, dinamik, öncelik ve yaklaşımlarının biçimlenmesinde, siyasetin etki, ağırlık ve belirleyiciliği öne çıkacaktır. Böylece bu kurumsal alanların, siyasetle ve siyasetin dinamikleriyle (siyasetin söylem, öncelik ve yaklaşımlarıyla) uyumlu hale getirilmesine yönelik bir dalga gelişecektir. Bu kurumsal hegemonya sürecinde, söz konusu alanlar içerisinde genel olarak siyasal alana ve liderlik karizmasına eklemleme yönünde bir eğilimin belirginleştiği söylenebilir. Bu alanlar içerisinde siyasal alana, özellikle de liderlik karizmasına ve liderlik gücüne eklemelenen aktörlerin, buldukları alan içerisinde “küçük lider adacıları, şubeleri, lider simülasyonları” oluşturduklarını söylemek mümkündür. Buralarda liderin gücüne eklemelenen söz konusu aktörler, kendilerine lider adına hareket eden, lider adına konuşan, lider adına karar veren (“racon kesen”) bir konum geliştirecektir. Bu çerçevede lider adına hareket eden sivil kuruluşlar, parti teşkilatları, medya aktörleri, politika danışmanları ve bürokrasi makamları; sivil toplum, medya, kültür ve bürokrasi üzerinde, kendi kurumsal güç kapasitelerinin, kendi özgül ağırlıklarının çok üzerinde ve ötesinde bir siyasal güç ve operasyonel etkinlik sergileyecektir. Diğer taraftan siyaset temelli bu kurumsal hegemonya sürecinin biçimlenmesinde, yer yer, farklı alanlarda (siyaset/kamu, sivil toplum, ekonomi vs.) birden fazla görevin aynı isim tarafından üstlenilmesinin de etkili olduğu söylenebilir. Politik bağlantılar üzerinden değişik alanlarda farklı görevler / inisiyatifler üstlenen isimlerin, bu alanların siyaset öncelikli olarak, siyasetin öncelikleri ve beklentileri temelinde şekillenmesine katkı sağladıkları ifade edilebilir. Sonuçta siyaset lehine gelişen bu kurumsal hegemonya süreci, tersten bir dalgayla, AK Parti siyasetini, toplumsal alan, oradaki eğilimler, değişim, talep, tepki ve hassasiyetlere temas, nüfuz, etki ve temsil kapasitesi açısından zayıflatan bir etkiye yol açmıştır. Zira bu kurumsal hegemonya, (özellikle medya, sivil toplum kuruluşu, kültürel pazar bağlamında) söz konusu kurumların toplum – siyaset arasında karşılıklı etkileşimi canlı tutma konusunda oynadığı “dinamik aracı” rolünü siyaset lehine bozmuş; bu kurumları siyasal etkileşim aracı olmaktan uzaklaştırarak, siyaset lehine

propaganda ve yönlendirme aracı olma özelliğiyle öne çıkarmıştır. Dahası bu kurumsal hegemonya, AK Parti siyasetinde derin bir kontrol - etki hissi ve rehaveti, ağır bir “kafa konforu” oluşturmuş; bu his, rehavet ve konfora bir yandan AK Parti'nin toplumla olan hayat bağlarını her geçen gün, yavaş yavaş zayıflatan bir etki gösterirken diğer taraftan AK Parti siyaseti'nin toplumsal kesimlerin kendisinden uzaklaşmasını, toplum nezdindeki algısının aşağı çekilişini fark etmesine de engel olmuştur.

Normatif Esneklik

Muhafazakâr siyasetin 2016 sonrası liderlik ve otorite temelli siyaset tarzını biçimlendiren dördüncü ilke *normatif esneklik* ve *otoritenin istisnailiği* olarak ifade edilebilir. AK Parti iktidarının hakim olduğu bu dönemde, yukarıdaki siyaset dışı gelişmelerin oluşturduğu siyasal koşullar ve bu koşullarda dizayn edilen başkanlık temelli yönetim sistemi etrafında, devlet mekanizmasının ve kamu yönetim süreçlerinin kapsamlı ve incelikli bir hukuki kurallar manzumesi içerisinde yürütülmesi konusunda bir esneklik, yavaşlama ve ağırlaşma eğiliminin öne çıktığı söylenebilir. Bu kapsamda yine kamu kurumları ve yargı süreçlerindeki işleyiş ve ilişkilerin hukuk kurallarınca tanımlanan daha normatif ve adil bir çerçevede gerçekleşmesi / denetlenmesi konusunda bir yıpranmanın belirginleştiği; buralarda kurum otoritesi lehine bir “istisnailik alanı” oluşumunun ağırlık kazandığı ifade edilebilir. Sistem gereği gücün genel olarak başkan ile bürokrasi arasında dağıtıldığı bu dönemde, kamu kurumları ve yargı makamları içerisindeki işleyiş ve süreçlerde, genel itibarıyla normatif düzeni yıpratın / yavaşlatan kişisel, istisnai, makamın gücüne dayalı tasarruf ve yetki kullanımlarının belirginleştiği öne sürülebilir. Dolayısıyla bu dönemde kamu yönetim aygıtları içerisindeki iktidar ve güç ilişkilerinin demokratik hukuk mevzuatı çerçevesinde kurumsallaştırılması arayışının durağanlaşma eğilimine girdiğine işaret edilebilir. Ayrıca devlet aygıtının ve kurumların hukukun üstünlüğü etrafında sınırlandırılarak, hukuk devleti ilkesinin geliştirilmesi ve şeffaflaşma politikaları zayıflama seyri izleyecektir. Kurumsal otoriteye “istisna yaratma ayrıcalığı tanıyan” ve “istisnai bir alan açan” bu normatif esneklik durumu, “proje, operasyon, komplo, güvenlik” gibi argümanlar üzerinden hem politik olarak meşrulaştırılacak hem de sürekli olarak yeniden üretilecektir. Sonuçta bu durum, toplum ve bireyler adına daha istikrarlı, adil, erişilebilir, öngörülebilir, güvenli bir kamu yönetimi ve yargı mekanizmasının yerleştirilmesi arayışını sekteye uğratacaktır. Aynı şekilde, toplumsal / bireysel hayatın, ilişkilerin, sorunların ve sosyal gerçekliğin ortak kurallara dayalı, daha normatif bir düzen içerisinde kurulması, ilerlemesi, ele alınması, tanımlanması ve çözüme kavuşturulması

gibi, bir arada yaşamanın temel koşulları arasında yer alan bir konuda mesafe almayı zorlaştıracaktır.

Çift Dilli Siyaset: Söylem ve Politikada Çatallanma

2016 sonrası muhafazakâr siyasetin liderlik ve otorite temelli siyaset tarzını biçimlendiren beşinci ve son ilke, “söylem ve politikada çatallanma” olarak kavramsallaştırılabilir. Bu dönemde muhafazakâr siyaseti taşıyan AK Parti iktidarının, özellikle ekonomi, dış politika, Batı ile ilişkiler, Kemalizm, yargı, kentsel mimari konularında söylem - politika çatallanması olarak görülecek bir profille öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu kapsamda ekonomi alanında bir taraftan yerlilik ve millilik temelinde küresel piyasa normlarını, yabancı sermaye ve finans kurumlarını olumsuzlayan, sert bir ekonomi söylemi geliştirilirken, diğer taraftan yabancı sermaye, firma ve finans kurumlarıyla ilişki ve işbirliğine dayalı politik tutumlar izlenmiştir. Yine bir taraftan AK Parti’ye yakın entelektüel çevreler Kemalist siyasi kimliği, bu kimlikle irtibatı genel olarak olumsuzlayan bir söylem izlerken, diğer taraftan parti çevresinde Kemalizm temelli ideolojik tutumları ve Kemalist kimlikle irtibatı olumlu seyirde tutan politik eğilimler varlık bulmuştur. Ayrıca bu dönemde AK Parti çevrelerinde, bir yandan Avrupa ve Amerika evrenini ve buralardaki kurumlarla irtibat geliştirilmesini genel olarak olumsuzlayan sert bir söylem kullanılırken, diğer yandan bu ülke yönetimleriyle samimi ilişki görüntüsüne önem veren bir politika izlenmiştir. Aynı şekilde, yargı alanında açık bir şekilde adil yargılama söyleminin altı çizilirken, uygulamada genel itibarıyla kamuoyunu rahatsız eden yargılama süreçleri öne çıkmış; kentsel mimari konusunda sürekli olarak yatay mimari söylemi vurgulanırken, uygulamada genel itibarıyla dikey mimarinin hakimiyeti yaygınlaşmıştır. Sonuçta söylem ve politikalar arasındaki bu çatallanma; tavır ve tutumlardaki geçişleri topluma tam olarak izah edememe hali, AK Parti’nin toplum karşısındaki sahiciliğini, güvenilirliğini ve etkinliğini büyük oranda aşındırmaya başlamıştır. Ayrıca bu çatallanma ve tutarsızlık sorunu, muhafazakâr çevre nezdinde, AK Parti’nin inandırıcılığını zedelemiş; parti ile muhafazakâr taban arasındaki dinamik ilişki ve etkileşimi yıpratıcı bir etki oluşturmuştur.

Muhafazakâr Siyaset ve 2019 Yerel Seçimleri

Muhafazakâr siyaset ve AK Parti, 2016 sonrasında somutlaşan (ve yukarıda özetlenen) liderlik - otorite temelli siyaset tarzı içerisinde 2019 yerel seçim sürecine girdi. Sahaya sürülen ve olumlu etkiye sahip en büyük kampanya argümanları, liderlik karizması, önceki dönemlerde yapılan büyük icraatlar ve

büyük şehir adaylarının nitelikli, sempatik profilleriydi. Ne var ki bu etkili argümanlar, AK Parti siyasetinin 2016 sonrası ana zeminini oluşturan (ve temel hatları yukarıda belirtilen) siyaset tarzının üzerine çıkarak, beklenen büyük etkiyi üretme konusunda yetersiz kaldı. Yerleşik siyaset ve iktidar tarzı etrafında AK Parti açısından seçim sürecinde ortaya çıkan en büyük sorun, partinin hitap ettiği / etkilemeye çalıştığı geniş toplumsal kesimlerle (o kesimin eğilim, talep, tepki ve öncelikleriyle) arasında, nispeten büyük bir makasın oluşması; partinin geniş toplumsal kesimlere dokunma ve nüfuz etme konusunda zorlanması; seçimleri kazanmak için gerekli etkinliği sahaya taşıyamamasıydı.

Bu durum, partinin seçim kampanyasında kullanılan söylem, reklam ve tanıtım araçlarındaki derin ikilem ve karmaşada açıkça kendini göstermekteydi. Zira kampanyada bir taraftan toplumla “beka, terör, terörist, ihanet, komplo” gibi kavramlar üzerinden sert ve dışlayıcı bir ilişki dili kurulurken diğer taraftan “aşk, sevgi, gönül, muhabbet, hizmet” gibi hayli yumuşak ve kuşatıcı kavramlara tutunulmaktaydı. İki siyasi dil arasında kapanması güç bir “boşluk” vardı. En kötüsü de kampanyada “suç, suçlu ve terör” ile “kimi seçmen kesimleri” arasındaki çizginin belli noktalarda kaybolmaya yüz tutmasıydı.

Kampanya, toplumsal durumun ne olduğu ve bu durumdan hareketle hangi gelecek hikayesine, hangi etkin tanıtım araçlarına başvurulacağına tespiti açısından büyük handikaplar taşıyordu. İstanbul özelinde, seçilen ana slogan ve o sloganın dayandığı seçim şarkısı bu büyük handikap yumağının özeti gibiydi: “Bizimkisi bir aşk hikayesi...”

Evet, İstanbul’da toplumun geniş kesimlerine dokunmak için etkili bir aşk şarkısı seçilmişti. Ancak işin kötüsü, şarkının hüznü ve ayrılığa yazgılı (sonu ayrılıkla biten) bir aşk hikayesini anlattığı gerçeği göz ardı edilerek... Bu, daha seçimden önce ayrılığa ve ayrılık sonrasına hazırlanmak gibi bir şeydi. Şaka gibi bir şey:

“Ne güzeldi değil mi yaşadıklarımız

Ne güzeldi

Artık ne sen ne de ben

Bulamayız o günleri

Bazen düşünüyorum da

Bende yanlış bir şeyler vardı galiba diyorum

İkimiz de kıymetini bilemedik bir şeylerin”

...

Sonuç: Muhafazakâr Siyasetin Geleceği

Seçim sonrası itibarıyla AK Parti ve dolayısıyla muhafazakâr siyaset, iki farklı seçenek ve iki farklı yönden oluşan kritik bir kavşağın önünde duruyor: Muhafaza ve Reform.

AK Parti özelinde muhafazakâr siyasetin önündeki ilk ve kolay olan seçenek, muhalefetin iktidar ilişkilerinde kazandığı yeni mücadele alanları üzerinden geliştireceği olası politik tahriklere kapılarak, sertlik yanlısı bir politika izlemek ve 2016'dan beri takip edilen yerleşik siyaset tarzını sürdürmektir. Bu seçenek, partinin içe dönük her hangi bir kurumsal özeleştiriyi bir kez daha öteleyerek, konjonktürel ve taktiksel hamleler etrafında mevcut politik durumunu pekiştirmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla mevcut politik durumun ve kaybettiren siyaset tarzının sürdürülmesinin AK Parti'nin karşısına ileriye dönük ağır maliyetler çıkarabileceğini söylemek mümkün. AK Parti'nin geniş toplumsal kesimlerle arasındaki ilişki ve etkileşimin giderek yıpranması; etki, nüfuz, temsil kapasitesinin gittikçe zayıflamaya devam etmesi bu ağır maliyetlerden biri olabilir. Maliyet hanesine yazılabilecek başlıklardan bir diğeri ise, muhafazakâr siyaset içerisinde bir süredir konuşulmakta olan, farklı bir parti etrafında bölünme sürecinin hızlanması olarak işaretlenebilir.

AK Parti bağlamında muhafazakâr siyasetin önündeki ikinci ve zor olan seçenek ise kurumsal reform ve yenilenmedir. 2016'dan bu yana izlenen siyaset tarzının, o siyaset tarzını biçimlendiren temel ilkelerin tekrar gözden geçirilerek, yeni bir siyaset tarzının ("siyaset paradigmasının") geliştirilmesi, söz konusu kurumsal reformun ana çerçevesini oluşturmaktadır. Bürokratik vesayetin olmadığı yeni bir siyasal ortamda, tarihi kökenlerine uygun yeni bir vizyon, yeni bir hikaye, yeni bir söylem, yeni ilkeler manzumesi etrafında geniş toplumsal gruplarla, sivil kurumlarla yeni bir bağlantı, yeni bir temsil ilişkisi ve etkin bir iletişim örgüsü geliştirmek, AK Parti siyaseti için geleceğe yönelik önemli bir adım olabilir. Bu çerçevede parti yönetim sisteminin, teşkilat yapısının, siyasal ilkelerinin ve temsil ilişkisinin güçlendirilmesi, hem AK Parti'nin toplumsal karşılığının güçlenmesi için hem de muhafazakâr siyaset içerisinde seçim öncesinde konuşulmaya başlayan bölünme sürecinin daha yapıcı ve toparlayıcı bir zeminde değerlendirilebilmesi için fırsat sunabilir.

Muhafazakâr siyaset, Türkiye siyasetinin yakın ve orta ölçekli geleceğini derinden etkileyecek kritik bir tarihsel eşikte duruyor. Ve gözler onun üzerinde. O, bunun ne kadar farkında, bunu zamanla göreceğiz.